

v prid strogo konserviranje in kdaj svobodnejši prijemi (materialno in vsebinsko) itd.

La conservazione del costruito, a cura di M. Dezzi Bardeschi e C. Sorlini, Clup (politecnico) Milano 1981, 171 strani, ilustracije v tekstu, besedilo v it.

Sestavki: M. Dezzi Bardeschi, Uvod, R. Di Stefano, ICOMOS, delo in naloge mednarodnih teles in nacionalnih komitejev

- a) Patologija okolja
G. Bianucci Poškodbe na materialih zaradi onesnaženja okolja,
A. Riccio, Onesnaženje voda
- b) Analiza razpada
C.G. Molina, Proces razpadanja stavb, P. Brambilla Bercilon,
A. Gallone Galassi, Štuki na Cibori di S. Ambrogio, N. Cuomo di Caprio, M. Martini, G. Spinolo, Termoluminiscenčna analiza opeke na Palazzo della Regione v Milanu
- c) Biologija razpada
C. Sorlini, A.M. Ferrari, L. Allievi, Razpad zaradi mikroorganizmov, zidovi in freske na Palazzu della Regione v Milanu, S. Curri, Biološke poškodbe na umetninah, izbira biocidov
- d) Poročilo z lombardskih terenov
A. Ballini, Situacija v varstvu, C. Ferrari da Passano, Konservacija fasade Duoma v Milanu, E. Brivio, Konservacija okenskih stekel v Duomu, G. Biscottin, Restavracija Cá Granda v Milanu
- e) Gradbeni materiali
C. De Vita, Razvoj veziv na osnovi polimerizacijskih smol in njih uporabnost, A. Paleni, Čiščenje kamnitih površin
- f) Specialni materiali
E. Turba, Raziskovanje izvora opeke v konservaciji, G. Brighenti, F. Ciancabilla, Peščenci kot gradbeni material v bolognski okolici.

Skupnost zavodov za spomeniško varstvo

USMERITEV SREDNJEROČNEGA PLANA SPOMENIŠKOVARSTVENE
DEJAVNOSTI 1981 - 1985

Stanje po posameznih zvrsteh spomenikov

Kulturna krajina je bila ovrednotena v okviru urbanističnih programov in v drugih urbanističnih dokumentih. Pomanjkljivost pa še kaže v neizdelani metodologiji, iz česar izhaja neenotna obravnava v slovenskem prostoru.

Parki, parkovna in vrtna arhitektura. Zaradi izjemne problematike ohranjanja gradov in grajskih kompleksov, kakor tudi zaradi pomanjkanja ustreznih strokovnjakov, je bil ta del spomeniškovarstvenega delovanja zapostavljen.

Naselbinska območja. V preteklem obdobju je bila obravnava naselbinskih območij ena izmed prioritetenih nalog v spomeniškovarstveni dejavnosti. Zlasti se opaža velik premik pri izdelavi dokumentacije za revitalizacijske načrte. Spomeniškovarstvena služba je s svojim delovanjem vzpodbudila, da so prenovi mestnih jeder vključile v svoj program tudi družbeno-politične skupnosti in ustrezne samoupravne interesne skupnosti. Rezultati tega dela bodo opazni v naslednjem obdobju, ker je bilo dosedanje delo posvečeno predvsem izdelavi dokumentacije in načrtovanju. Ogrožena pa so še posebej ruralna naselja zaradi stihijske individualne gradnje, slabih in neustreznih adaptacijskih posegov ter neprimerne vzdrževanja stavbnega fonda, ki je pretežno v privatni lasti.

Etnološki spomeniki. Stanje na tem področju se v tem obdobju ni bistveno spremenilo in je še vedno zelo kritično. To zvrst spomenikov še nadalje ogroža zlasti stihijska urbanizacija ter neustrezne adaptacije objektov itd.

Kljub zastavljenim nalogam in usmeritvam v sedanjem srednjeročnem obdobju še vedno nimamo dovolj strokovnjakov za to področje dela, kakor tudi ne trdnih metodoloških izhodišč za varovanje.

Arheološki spomeniki. Utečeni način sistematičnega varovanja arheoloških terenskih spomenikov poteka dalje. Obstaja pa še vedno nerešen problem načina financiranja zaščitnih raziskav pri gradnjah večjih zazidalnih kompleksov. Nadalje se opaža nesorazmerje med številnimi raziskavami in razmeroma skromnim številom prezentacij in situ, kakor tudi premajhna pozornost konservaciji odkopanega premičnega gradiva. Občuti se tudi pomanjkanje kadrov za zaščitne posege na terenu in pri intervencijskih akcijah.

Umetnostni spomeniki. Akcije na gradovih so se izvajale po programu, vendar v manjšem obsegu, ker zahtevajo izredno visoka sredstva. Nemajhno število teh objektov ima še vedno neustrezno funkcijo, mnogo pa jih je bilo v zadnjem obdobju celo opuščeni. Zato predstavljajo eno izmed najbolj ogroženih zvrsti spomenikov. Ugotavljamo, da se je stanje tu močno poslabšalo glede na predhodno obdobje.

Pri sakralnih objektih se je dejavnost odvijala v glavnem v okviru programa, s tem da je treba naglasiti, da je bilo na nekaterih področjih izvedeno večje število posegov (vzdrževanje in prezentacija), ki so jih financirale verske skupnosti. Župne cerkve praviloma niso ogrožene, niso pa vedno ustrezno prezentirane. Medtem pa je stanje podružničnih cerkva, posebno v nekaterih delih Slovenije (napr. Primorska), bistveno slabše.

Stanje opreme cerkva, zlasti lesene plastike 17. in 18. stoletja, pa je izjemno kritično. Restavriranje fresk je potekalo po programu. Še vedno pa so ogrožene nekatere freske, ki so bile pred desetletjem odkrite, ne pa tudi restavrirane, ali pa ni bila sočasno sanirana tudi arhitektura.

Pri utrdbeni arhitekturi ne moremo ugotavljati napredka. Tudi akcije so

bile tu zelo redke. Z načrtovanjem prenove mestnih jeder je posvečena večja pozornost tudi tej zvrsti spomenikov.

Stanovanjska in druga meščanska arhitektura. Dela na meščanski arhitekturi potekajo v okviru načrtov za revitalizacijo, vendar je akcija pravzaprav šele na začetku in je prezentiranih spomenikov še malo.

V preteklem obdobju je bilo prezentiranih nekaj domov pomembnih Slovencev. Delo se je izvajalo v danih možnostih.

Spomeniki delavskega gibanja in ljudske revolucije. Pri obravnavi teh spomenikov je zaslediti napredek, tako pri prezentaciji in velikem številu akcij, kot tudi pri družbenih dogovorih glede vzdrževanja in prezentacije; rešeno je tudi vprašanje vzdrževanja grobov in grobišč borcev (novi zakon). Velik razmah tega dela pa je omogočila tudi pridobitev novih delovnih moči na tem področju. Problem pa še vedno ostaja prezentacija avtentičnih spomenikov, ki smo jim v preteklosti posvečali premalo pozornosti.

Tehnični spomeniki. Propadajo predvsem zaradi izgube svoje prvotne funkcije in sodijo med najbolj ogrožene spomenike. Področje tehničnih spomenikov je bilo v preteklem obdobju zanemarjeno. Eden od vzrokov je pomanjkanje kadra.

Premični spomeniki. V področje zaščite knjižnega fonda, arhivskega gradiva, premičnih spomenikov v muzejih, galerijah itd. spomeniškovarstvena služba v tem obdobju ni posegala. Poseben problem v okviru prizadevanj spomeniškovarstvene službe predstavljajo premični spomeniki, ki niso hranjeni v muzejih, galerijah in drugih javnih zbirkah. Ti spomeniki propadajo zaradi slabega vzdrževanja, ogroženi pa so tudi zaradi kraja. V preteklem obdobju se je sicer povečalo število restavratorskih posegov na teh spomenikih, vendar jih je zaradi številčnosti fonda še vedno premalo. Nezadovoljivo je tudi stanje dokumentacije.

Restavratorska dejavnost

Restavratorska dejavnost se je v Sloveniji v zadnjih letih kadrovsko zelo razširila in sicer tako na Zavodu SRS kot pri Zavodu v Mariboru. Zavodi v Kranju, Novi Gorici in Piranu imajo po enega restavratorja. Vrsto restavratorskih del pa so pod nadzorom spomeniškovarstvene službe opravljali tudi restavratorski delavci, ki niso vključeni v spomeniškovarstveno službo. Ocenjujemo pozitiven premik na tem polju.

Popularizacija

V preteklem obdobju so zavodi za spomeniško varstvo posvečali večjo skrb in pozornost seznanjanju ljudi s spomeniki, spomeniškovarstveno dejavnostjo in problematiko varovanja, kar je prispevalo k večjemu angažiranju delovnih ljudi in občanov pri obnavljanju kulturnih spomenikov. Pripravljena je bila vrsta razstav, predavanj, objav v raznih občilih itd. Opaža pa se nesistematičnost pri tem delu, za kar je bil vzrok v pomanjkanju finančnih sredstev in v prezaposlenosti delavcev v spomeniškovarstveni službi.

Vzdrževanje in prezentacija spomenikov - smernice po posameznih zvrsteh spomenikov

Glede na rezultate analize stanja spomenikov v preteklem srednjeročnem obdobju, ki kaže, da je velik del kulturne dediščine ogrožen, je treba vzdrževanje in prezentacijo kulturnih spomenikov uvrstiti kot prednostno nalogo v programe interesnih skupnosti za kulturo in še bolj izpostaviti odgovornost imetnikov in upravljalcev kulturnih spomenikov.

Kulturna krajina

Nadaljevati je treba z valorizacijo kulturne krajine. Temeljna naloga pa

je še vedno, pripraviti ustrezno metodologijo, ki bo omogočala strokovno enotnejše in poglobljeno delo.

Parki, parkovna in vrtna arhitektura

Gre predvsem za tiste parke, ki so sestavni del grajske, samostanske ali druge reprezentativne arhitekture, ki jo dopolnjuje še vrtna ali parkovna arhitektura ali plastika. Ker smo v prvih letih po osvoboditvi izgubili domala vse parke, je danes temeljno vprašanje, ne vzdrževanje še ohranjenih, temveč rekonstrukcija opustošenih parkov, predvsem tistih, za katere imamo ohranjeno dokumentacijo in ki so še vedno v sklopu ohranjene ali celo rekonstruirane arhitekture.

Spomeniki delavskega gibanja in ljudske revolucije

Široko zastavljeno delo v preteklem srednjeročnem obdobju je treba nadaljevati tako pri prezentaciji avtentičnih spomenikov kot pri sprejemanju in izvajanju dogovorov ter samoupravnih sporazumov o vzdrževanju teh spomenikov.

Domovi pomembnih ljudi

Potrebno je dopolniti seznam, izdelati metodologijo vrednotenja ter prezentirati najpomembnejše spomenike.

Knjižnice

Nujno je zavarovati, pravno in praktično, knjižni fond ter knjižnice, ki so kulturno-zgodovinsko pomembne kot celota in so v privatni lasti.

Arheološki spomeniki

Arheološke spomenike ogrožajo poleg nekontroliranih posegov v zemeljsko površino še divja kopanja in prekopčevanje. Zato so potrebna predvsem

načrtna zaščitna izkopavanja ogroženih območij. Ohranjene ostaline je treba in situ tudi zavarovati in vzdrževati. Za bolj smotrno delo pri zaščiti in konservaciji arheološkega gradiva in samih lokalitet bo potrebno doseči dogovor z ostalimi zainteresiranimi dejavniki. Pri tem je treba zagotoviti v okviru raziskav tudi sredstva za zaščito in prezentacijo.

Naselbinska območja

Nadaljevati je potrebno začeto izdelavo dokumentacije za načrte prenove starih mestnih jeder ter pospešeno začeti oziroma nadaljevati z izvedbo programov prenove. To ne more biti le ozka strokovna naloga spomeniškovarstvene dejavnosti, marveč široko zastavljena družbena naloga.

Pričeti je treba z načrtnim programom prenove tudi v vaških naseljih, ki so še bolj ogrožena kot mestna in za katera doslej ni bilo skoraj ničesar storjenega.

Gradovi

Iz analize je razvidno, da so ti spomeniki, kljub izvajanju spomeniškovarstvenih posegov, še bolj ogroženi kot v preteklem petletnem obdobju, zato jih je potrebno uvrstiti med prioritete naloge ter zastaviti za njihovo reševanje, posebej glede funkcionalne preobrazbe, široko družbeno akcijo.

Cerkve

V programe je treba uvrstiti prezentacijo najpomembnejših sakralnih spomenikov ter vzdrževalna dela na tistih spomenikih, ki izgubljajo sakralno funkcijo in so pomembni predvsem kot kulturni spomenik. Nadalje je treba pospeševati akcijo za zavarovanje stenskega slikarstva ter posvetiti posebno skrb, bolj kot preteklem srednjeročnem obdobju, cerkveni opremini.

Utrdbena arhitektura (tabori, obzidja, stražni stolpi itd.)

Nadaljevati in razširiti je treba program akcij, da bi uspeli zavreti hitro propadanje in izginjanje teh spomenikov, zlasti taborov.

Mestna in trška arhitektura

Programska izhodišča in naloge, ki izhajajo iz njih, so ista kot pri naselbinskih območjih. Doseči je treba, da bodo samoupravne stanovanjske skupnosti vlagale bistveno večja sredstva v prenovo starega stanovanjskega fonda, ki predstavlja najbolj ogrožen del mestne in trške arhitekture. V programih kulturnih skupnosti bo treba zagotoviti sredstva za dokumentacijo, raziskave ter prezentacije najpomembnejših spomeniških sestavin.

Javni spomeniki in znamenja

Zaradi poslabšanja ekoloških razmer oziroma pogojev se kaže vse večja potreba po spomeniškovarstvenih posegih na tej zvrsti spomenikov. Pozornost bo treba posvečati tudi kapelicam in znamenjem, ki predstavljajo sestavni del značilne podobe naše krajine in ki propadajo oziroma izginjajo zaradi posegov v pokrajino (napr. gradnja cest). To pa narekuje izdelavo osnovne evidence in detajlne dokumentacije.

Etnološki spomeniki

Iz analize obstoječega stanja je razvidno, da so etnološki spomeniki še vedno med najbolj ogroženimi in zato je ena izmed prioriteten nalog v naslednjem srednjeročnem programu varstvo tega fonda.

Izdelati je potrebno osnovno evidenco etnoloških spomenikov za tista področja, kjer tega še ni. Nadaljevati je treba z delom na dokumentaciji in valorizaciji ter pospešeno opravljati spomeniškovarstvene in prezentacijske posege na najbolj tipičnih oziroma kvalitetnih ter ogroženih spomenikih in ob tem pozorneje obravnavati tudi delavska naselja.

Najznačilnejše spomenike, ki ponazarjajo sklenjeni arhitekturni razvoj, je treba v večjem številu prezentirati.

Tehniški spomeniki

Osnovna naloga je izdelava temeljne evidence teh spomenikov ter prezentacija najkvalitetnejših in najbolj značilnih primerov.

Premični spomeniki

Ogroženost premičnih spomenikov je razvidna iz ocene stanja. Osnova ohranjanja premičnega spomeniškega fonda bosta evidentiranje in nenehna konservatorska skrb, ki se odražata predvsem v sanacijskih in restavratorskih posegih na premičnih spomenikih. Obstoj večine teh predmetov je vezan na permanentno in načrtno delo močne restavratorske ekipe (delavnice, raziskovalni laboratorij, ekipe za sprotne posege itd.), ta pa spet na solidno kadrovske osnovo in urejene delovne pogoje. Spomeniškovarstvena služba lahko prevzame skrb le za tiste vrste premičnih spomenikov, ki so izven muzejskih in galerijskih zbirk.

Varstvo in vzdrževanje kulturnih spomenikov mora biti sestavni del družbenih planov družbenopolitičnih skupnosti in programov ustreznih samoupravnih interesnih skupnosti, krajevnih skupnosti in ostalih dejavnikov.

Spomeniškovarstvena služba mora pripravljati strokovne osnove za te plane po metodologiji, ki bo predpisana z novim zakonom o varstvu naravne in kulturne dediščine ter njegovimi izvršilnimi predpisi.

Spomeniškovarstvena služba mora na osnovi vsestranske predhodne dokumentacije pripravljati konservatorske programe za posege na spomenikih ter spremljati in strokovno nadzirati izvajanje del. Opravljanje teh nalog mora biti zagotovljeno v okviru osnovne dejavnosti zavodov ne glede na

to, kdo je dolžan vzdrževati oziroma obnoviti kulturni spomenik.

V okviru spomeniškovarstvene službe je treba zagotoviti tudi opravljanje vseh specializiranih restavratorskih del.

Ustrezna strokovna obravnava kulturnih spomenikov ni možna brez razvite strokovne teorije in načrtnega raziskovalnega dela.

Popularizacija spomenikov

Med zelo pomembne naloge sodi tudi popularizacija spomenikov in spomeniškovarstvene dejavnosti tako v dnevnem tisku, televiziji, v poljudnoznanstvenih in strokovnih publikacijah, z razstavami, predavanji itd. Kljub dosedanjim uspehom je potrebno na tem področju poglobiti in razširiti delovanje spomeniškovarstvene službe. Naloga zahteva večje usklajevanje dela posameznih zavodov in načrtovanje ter izvajanje skupnih nalog v Skupnosti zavodov.

V vzgojno izobraževalne programe na vseh stopnjah je treba uvrstiti spoznavanje kulturnih spomenikov in spomeniškovarstvene dejavnosti.